

Németh Tamás

Református identitáskrizis a 21. században

Kivonat

Az identitás szó általános jelentése a valamivel való azonosság, azonosulás, valamely közösséghez való tartozás. Önazonosságról akkor beszélhetünk, ha az énképünk vagy önazonosság-tudatunk (mindenkinek az önmagáról alkotott elképzelése) megegyezik vagy hasonlít valaki más, mások, tehát egy közösség önazonosság-tudatával. A keresztyén éntudat és a krízistudat is egyidős a keresztyén közösséggel, a gyülekezettel. Az őskeresztyéneknél a megkeresztelkedés jelentette az újjászületést, az új identitás kezdetét (Róm 6,4). Ez nem kettős identitást jelentett, az őemberét és az új emberét, hanem egyetlen identitást, a Krisztus által újjászült ember önazonosságát.

Református identitásunk állandó része tehát a Krisztusban való lét, mert Isten kegyelme által vagyok, ami vagyok. Identitásunk változó része az a szituáció, amelyben élünk, s amelyben naponta erkölcsi felelősségünk az adódó helyzetre, konfliktusra az állandó identitásunknak megfelelően erkölcsi választ adni.

Abstract

The general meaning of the word "identity" is being the same, showing or proving to be the same, belonging to a community. We talk about self-identification when our self-image or self-identity awareness (one's own idea of themselves) is identical or similar to the self-identity awareness of someone else or other people, i.e., a community. Christian self-awareness and also Christian crisis-awareness are as old as the Christian community: the congregation. For the early Christians, it was baptism that meant being born again, the start of a new identity (Romans 6:4). This did not mean double identity: that of the old self and the new self; rather, one singular identity: the self-identity of the person born anew in Christ.

Being in Christ is the perpetual part of our Reformed identity because, by God's grace, I am what I am. The variable part of our identity is the situation in which we live, and in which, day by day, it is our moral responsibility to give an ethical answer to the given circumstances and conflicts, according to our perpetual identity.

Az identitás szó általános jelentése a valamivel való azonosság, azonosulás, valamely közösséghez való tartozás, továbbá az énonazonosság érzése, tudata, amely szerepeken, értékrendszereken keresztül jön létre. Megkülönböztetünk például nemi identitást, vallási identitást, nemzeti identitást, hivatástudatot, azaz hivatásbeli identitást.

Önazonosságról akkor beszélhetünk, ha az énképünk vagy énonazonosság-tudatunk (mindenkinek az önmagáról alkotott elképzelése) többé-kevésbé megegyezik mások, tehát egy közösség énonazonosság tudatával. Identitásunk meghatározó jelentőségű a társadalmi tájékozódásunkban, közösségi szerepvállalásunkban, önmagunkhoz és a másik emberhez való viszonyunk kialakításában. Az identitás mindig dinamikus, egész életünk során folyamatosan alakul, de kell lennie állandó kapcsolódási pontjainak, melyek túlélnek a változandóságot. Az identitással rendelkező személyiségünk képes eleget tenni az életkörülmények megváltozásából, gyökeresen új helyzetek kialakulásából fakadó feladatoknak. Az identitás teszi lehetővé, hogy erkölcsi döntéseinket a szabadság érzésével hozzuk meg, hogy tudatosan változtathassunk életfelfogásunkon és életvitelünkön, hogy kreatív módon alakítsuk ki a helyünket az egyházban, a családban, a társadalomban. Az énonazonosság tudata nem szégyen, hanem létfontosságú szükséglet.

Hamis éntudat

Néhány évtized óta folyamatosan lehet olvasni arról, hogy a jelenkor embere identitásválságban, krízisben van. Ennek oka egyértelműen az, hogy egy hamis szabadságértelmezés következtében minden – korábban biztosnak gondolt – örökölt egyéni vagy közösségi identitás fellazult és értékválsággal küzd. Férfi vagyok, református vagyok, magyar vagyok, lelkipásztor vagyok, hitoktató vagyok, nem azt az identitást jelenti már, mint több száz évvel ezelőtt. Ezek a fellazulások oda vezettek, hogy sokan szégyellni kezdték az örökölt identitásukat, azt, hogy férfiak vagy nők, hogy magyarok, azt, hogy reformátusok, azt, hogy lelkipásztorok vagy éppen hitoktatók. Nem is szólva arról, hogy az új, választott identitás később hamis identitásnak, vagy kifejezetten önsorsrombolónak bizonyult. Az ember élete pedig rövid ahhoz, hogy a téves identitása helyett gyorsan újat építsen, netán többször is. A modernitás és posztmodernitás utóbbi évtizedei arra készítetnek bennünket, hogy valósítsuk meg önmagunkat, hogy mindennek a mértéke és értéke önmagunkhoz mért legyen, miközben korunk vagy agymosó ideológiával akarja lerombolni az önmagát megvalósítani igyekvő személyiséget, vagy minden ideológia tagadásával bomlasztja szét azokat a közösségi kötődéseket, amelyekben az éntudat és öntudat kifejlődhetne.

Keresztyén éntudat

A keresztyén éntudat egyidős a keresztyén közösséggel, a gyülekezettel. Péter apostol számára, de Jakab számára sem volt tisztázott még az, hogy a zsidó szokásokat megtartva legyenek Krisztus gyülekezetének tagjai és vezetői, vagy a régi törvényektől megszabadultan éljenek Krisztust követő életet. Pál, akinek teljesen új szövetséget jelentett a megfeszített és feltámadott követése, meg is fedtte Pétert, mondván, hogy amikor visszatér a zsidó szokásokhoz és elkülönül a pogányokból lett keresztyénektől, „nem az evangélium igazságának megfelelő egyenes úton” jár (Gal 2,11–14). Pál apostol a gyülekezeteknek elég részletesen beszél a keresztyén éntudatról, identitásról. Arról, hogy az emberek megtérésük előtt a néma bálványokhoz vonzódtak, az élő Isten előtt utálatos bűnöket cselekedtek tudatlanul, megtérésük után pedig mindezen kényszerek alól megszabadultak, és az Úrnak szolgálnak örömmel és hálaadással. Pál a saját identitását így fogalmazza meg: „Krisztussal együtt keresztre vagyok feszítve: többé tehát nem én élek, hanem Krisztus él bennem; azt az életet pedig, amelyet most testben élek, az Isten Fiában való hitben élem, aki szeretett engem, és önmagát adta értem” (Gal 2,20). Pál ennek megfelelően egységesen gondolkodik a gyülekezet zsidókból és pogányokból lett tagjairól. „A keresztségben vele együtt voltatok eltemetve, és vele együtt fel is támadtatok az Isten erejébe vetett hit által, aki feltámasztotta őt a halottak közül.” (Kol 2,12) „A keresztség által ugyanis eltemettettünk vele a halálba, hogy amiképpen Krisztus feltámadt a halálból az Atya dicsősége által, úgy mi is új életben járjunk. Ha ugyanis eggyé lettünk vele halálának hasonlóságában, még inkább eggyé leszünk feltámadásának a hasonlóságában is.” (Róm 6,4) A keresztyén identitáshoz ennél fogva hozzátartozik az, hogy a Lélek dolgaival törődik, a test dolgait pedig a Lélek vezetése alá vonja. Nem megveti a testet, hanem a helyén kezeli, mert nem az érzékelések jelentik az éntudatát, hiszen új életben jár, hanem Isten Lelkének jelenléte, aki nem félelemnek Lelkét adta nekünk, hanem az erőnek, szeretetnek és józanságnak lelkét (2Tim 1,7). Az őskeresztyéneknél és később is a megkeresztelkedés jelentette az újjászületést, az új identitás kezdetét. Az etióp kincstárnok rövid hitvallása: „Hiszem, hogy Jézus Krisztus az Isten Fia”, elegendő volt Fülöpnek ahhoz, hogy kiszolgáltassa számára a keresztséget, aki ezután „örvendezve haladt tovább az útján” (ApCsel 8,37–39). Az is egyértelmű lett az első gyülekezetek tagjai számára, hogy itt a világban az újjászületett, új életre megszabadított embernek nincsen maradandó városa, hanem itt küldetése van. A megtért és újjászületett ember számára már elkezdődött az örökkévalóság ideje, ezért mindent, amit tesz, épít, esetleg rombol, azt a visszatérő Jézus Krisztus dicsőségének fényében teszi.

Nem az ember számára adott néhány évtizedben gondolkodik, hanem az örökévalóság részének tekinti azt az időt, amelyet ebben a testi életben él. Ez nem kettős identitást jelent, az óemberét és az új emberét, hanem egyetlen identitást, a Krisztus által újjászült ember önazonosságát. Nem pazarolja, de nem is értékeli túl a pillanatot. A keresztyén identitás biztos pontja a Krisztushoz való ragaszkodás.

Akik hitvallást tettek Jézus Krisztusról, ehhez a hitvalláshoz életük árán is ragaszkodtak. Az őskeresztyénekről, akikről az őket kívülről szemlélő Plinius Traianus császárnak arról írt, hogy a keresztyének nem valami gonosz dologban meszterkednek, hanem esküvel kötelezik el magukat, azaz hitvallást tesznek arról, hogy tiszta életet élnek.

„A jelentések szerint azonban az a legnagyobb vétkük vagy eltévelyedésük, hogy bizonyos meghatározott napon hajnalhasadta előtt összegyülekeznek, és váltakozva karban énekelnek az istennek hitt Krisztus tiszteletére, és esküvel kötelezik magukat, nem ám valami gáztetre, hanem arra, hogy nem lopnak, nem rabolnak, nem követnek el házasságtörést, nem szegik meg esküjüket, a rájuk bízott letét kiadását felszólítás esetén nem tagadják meg: ennek végeztével pedig rendszerint szétszélednek; majd ismét összejönnek, hogy közösen fogyasszák el közönséges és ártatlan lakomájukat.”¹

Ennek ellenére Traianus és utódai még hosszú időn keresztül üldözték a keresztyéneket, akik viszont töretlenül ragaszkodtak elhívásukhoz, a keresztségben kapott új életükhöz és a gyülekezetük hitvallásához. A korai keresztyén iratokban kevés utalás van arra, hogy a keresztségre, erre a nagy identitásváltásra miként készültek az emberek. A *Didakhé*ban ezt olvassuk: „A kereszstelendő és a keresztelő böjtöljön a keresztség előtt, ha lehetséges, a többiek is.”² Tehát az egész gyülekezet közössége, élén a pásztorával, együtt készült fel lélekben az új tag megkeresztelésére. Római Kelemen a *Korinthusiakhoz írt levelében* így fogalmazza meg a keresztyén identitást, melyet Isten ajándékának nevez: „Mily boldogítók, és milyen csodálatosak Isten ajándékai, szeretteim! Halhatatlanságban való élet, igazságban való ragyogás, szabadságban való igazság, bizalomban való hit, megszenteltségben való önfegyelem, és mindez értelmünk alá tartozik!”³ Kelemen a megkeresztelt ember jövődjét a Szentháromság ajándékaival megáldott és meggazdagított élet leírásával szemlélteti, amelynek építése feladat, beteljesítése pedig isteni ajándék. Tertul-

¹ Ifjabb Plinius levele Traianus császárhoz

² *Didakhé*, VII.4. In: Vanyó László (szerk): *Apostoli atyák*. Szent István Társulat, Budapest 1988. 97.

³ Római Szent Kelemen levele a korinthusiakhoz, XXXV. 1–3. In: *Apostoli atyák*. 126.

lianus a keresztségről írt művében részletesen leírja a keresztelés gyakorlatát, melynek minden mozzanatát teológiai értelmezéssel látja el. Azonban a keresztségnek mint új identitásnak belső értelmét mégis Órigenész világította meg leginkább. „Alig beszél magáról a cselekményről, de annál gazdagabban fejtegeti a keresztség spirituális hatását.”⁴ Órigenész a keresztség minden mozzanatában elindulást lát, amelynek beteljesedése van. A keresztségnek oikonomiája van. Bevonulás a paradicsomba, az új ég és új föld ígéretébe, és egyúttal lemondás a jelenvaló világról. Mert „akik Krisztusba keresztelkedtetek meg, Krisztust öltsetek magatokra” (Gal 3,27).

A szentháromságtani viták idején a püspökök a gyülekezetük elöljáróinak sok évtizeden át csiszolt keresztelési hitvallását vitték a zsinatokra, hogy a közös hitvallásuk ezeknek valamelyikét tegye vezérfonalává. Augustinus, aki Alyppusszal és Adeodattusszal együtt keresztelkedett meg, visszaemlékezve ezt írta róla: „Majd megkeresztelkedtünk, és elröppent rólunk múlt életünk minden aggodalma.” Ami tehát addig elkerülhetetlenül, mint az árnyék kísérté és nyughatatlan életét meghatározta, a Krisztusban kapott új életben megváltozott.⁵ Az ógyházban a keresztség jelentette tehát az identitástudatot, mert benne az új élet, az újjászületett élet jelenik meg, a fehér ruha, amelyet az üdvösséget elnyertek viselhetnek. És megjelenik az a félelem is, hogy ha valaki vétkezik, beszennyezi a tiszta ruhát, az új életét, ezzel elveszítheti az üdvösségét. „Lehetetlen ugyanis, hogy akik egyszer megvilágosítottak, és megízlelték a mennyei ajándékot, és részeseivé lettek a Szentléleknek, megízlelték Isten felséges beszédét és az eljövendő világ erőit, de elestek, hogy azok ismét megújuljanak és megtérjenek, hiszen újra megfeszítik önmaguknak az Isten Fiát és meggyalázzák őt.” (Zsid, 6,4–6) A hitre jutottak egy része a katekumenátusban töltött évtizedeket, holott csak három év volt kötelező, mert nem volt bátorsága megkeresztelkedni, ismerve gyarló természetét és annak veszedelmét, hogy akár egyetlen bűn is kárhozatra juttathatja. Augustinus erről is szól a vallomásaiban, ugyanis gyermekkorában súlyos betegsége miatt édesanyja meg akarta kereszteltetni, de amikor jobban lett, a keresztelést elhalasztották. „Előre tudta már szegény anyám, hogy a gyermekség után milyen tömérdek és iszonyú kísértés hullámai lesnek rám. Tehát átengedte nekik, nem annyira a már elkészült képmást, hanem inkább az agyagot, amelyből újra alakot ölthetek.”⁶ A püspökök húsvéti körleveleikben buzdítottak a keresztségre, és ostromozták azokat, akik nem akarnak

⁴ Vanyó László: *Bevezetés az ókeresztény kor dogmatörténetébe*. Szent István Társulat, Budapest 2009, 121.

⁵ Augustinus, Aurelius: *Vallomások*. Gondolat, Budapest 1982, 257.

⁶ Augustinus, Aurelius: *Vallomások*, 40.

megválni bűneiktől, megtagadni a gonosz minden munkáját, s ezért késlekednek a keresztség felvételével.

Később a gyermekkeresztség azért vert újra gyökeret, mert a cselekedeti bűnökkel még be nem szennyezett gyermekeket az eredendő bűn miatt nem látták alkalmasnak az üdvösségre, viszont ha megkeresztelik őket, akkor a keresztség eltörli az eredendő bűnt, s nem akadályozza semmi őket abban, hogy üdvösséget nyerjenek. Tehát a Zsidókhoz írt levél 6,4–6 verseinek ilyen direkt értelmezése, az üdvösség elvesztésének veszélye miatti krízis egyik kiváltó oka volt az ógyházban a gyermekkeresztségnek. Ezt a krízist oldották fel a keresztségnek az eredendő és a cselekedeti bűnöket eltörülő hatásával, valamint az egyház bűnöket megbocsátó hatalma hangsúlyozásával.

A reformáció számára a kegyelemből és hit által megigazult ember, vagy Kálvin fogalmazása szerint, az Isten szuverén döntése alapján elhívott és megigazított, Szentleke által újjászületett ember (*homo renatus*) a keresztyén identitás kiindulópontja. Ám itt meg kell jegyeznünk, hogy Luther mint élete utolsó kapaszkodópontjáról beszél a keresztségről: „meg vagyok keresztelve”, mert joggal látta a keresztségben azt a pecsétet, amely az életét megváltoztathatatlanul a Szentháromság Istenhez és az ő egyházához kapcsolta. A Heidelbergi Káté a keresztségről úgy szól, hogy az Krisztus vére által megtisztít, a Szentlélek által megújít és a Krisztus tagjává szentel bennünket, mert az újjászületés fürdője. „De amikor megjelent a mi üdvözítő Istenünk jósága és emberszeretete, nem az általunk véghezvitt igaz cselekedetekért, hanem az ő irgalmából üdvözített minket újjászüelő és megújító fürdője a Szentlélek által, akit kitöltött ránk gazdagon Jézus Krisztus, ami Üdvözítőnk által, hogy az ő kegyelméből megigazulva reménység szerint részesei legyünk az örök életnek.” (Tit 3,4–6)⁷ A keresztyén éntudat állandó része lett az, hogy az Atya Jézus Krisztus által személyesen keres minket, megszólít, kegyelme által megbocsátja bűneinket, kiválaszt, megigazít, igéjével naponta táplálja az életünket, a keresztség által szövetségébe befogad, egyházába betagol, az úrvacsorában megtisztít és megújít, valamint az örök élet reménységével táplál. Ezek nélkül lehetetlen, hogy egészséges keresztyén éntudatunk legyen.

---

⁷ Vö. Heidelbergi Káté 69–74. kérdés-felelete.

Keresztyén éntudat és egyháztudat

Krisztus egyháza az ige egyháza, amelyben a közösség, az igehirdetés és a hit megvallása szükségképpen összetartoznak. A kiindulópont Krisztus és a végcél is Krisztus, akiben az egyháztag megtalálja identitását. A helyes igehirdetés megköveteli a teológiát mint kultuszon kívüli funkciót, a zsinatot, amely a teológiáról dönt, és a zsinat alkotta dogmát. Ez utóbbi három szempont az előbbi (gyülekezet, igehirdetés, hitvallás) szolgálatában áll. Ez kell ahhoz, hogy a gyülekezetek egy szívvel és egy szájjal dicsőítsék a Szentháromság egy Istent.

Miroslav Volf a 20. század végén úgy látja, hogy az individualitás az egyház egyetemességét veszélyezteti, és nem szabad megengednünk, hogy a modernizmus és posztmodernizmus féрге lassan feleméssze a gyülekezeti közösség igenlésének gyökereit.⁸ Joseph Ratzinger (a későbbi XVI. Benedek) még 1990-ben, bíborosként egy interjúban arról panaszkodott, hogy „az egyház valóságának hitelesen katolikus jelentése csöndben szertefoszlott anélkül, hogy azt valaki kifejezetten elvetette volna”. De nem a reformáció egyházfogalma váltotta fel, hanem sajnos a legtöbb modern egyháztani képzet jelenleg az észak-amerikai szabadegyházakra támaszkodik mint modellre.⁹ Ez a modell az individuális hitet és kongregacionalizálódást állítja követendő példaként. Az ilyen gyülekezetek felvirágoznak ugyan, de nem lesznek egyházzá, mert nincsen közösen elfogadott hitvallásuk, s az individualizálódás, a fogyasztói attitűd a szakadás és széthullás felé sodorja őket.¹⁰

Hogy az egyházfogalmunk és vele az identitástudatunk helyére kerüljön, egyfelől látnunk kell azt, hogy az egyház rajtunk kívül is van (HK 54. k.), de azt is, hogy az egyház mi magunk vagyunk, ahol minden egyes tagra hatással van a többi létezése. Mint láttuk, a szentháromsági és az egyházi kommunió közötti megfelelés alapja a keresztyénség kezdete óta a keresztség. Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevébe történő keresztség által „Isten Lelke egyszerre vezeti el a hívőt a szentháromsági és az egyházi kommunióra” (a görögkeleti keresztség után azonnal kiszolgáltatják az úrvacsorát is). Az egyházak ezért nem úgy keletkeznek a keresztségben, mint a három-egy Isten emberek által formált képmásai, hanem mint konkrét, megelőgezett megtapasztalások, melyeket a Lélek tesz lehetővé mint a Szentháromság-Isten és Isten megdicsőült népe közösségének a Lelke (1Jn 1,3–4; Jel 21,22).

⁸ Volf, Miroslav: *Képünkre és hasonlatosságunkra. Az egyház mint a Szentháromság képmása*. Ford. Székely György, Harmat, Budapest 2013.

⁹ Ratzinger, Joseph: *Beszélgetés a hitről Vittorio Messori-val*. Vigilia, Budapest 1990.

¹⁰ Miroslav Volf maga is egy kis újvidéki pünkösdista gyülekezetben nőtt fel, ahol az édesapja volt a prédikátor.

A keresztyénség fokozatosan ismerte fel azt, hogy a keresztség háromságos eseménye a Szentháromság és az egyház valóságára nézve meghatározó.¹¹ „Mivel az egyházaknak a Szentlélek erejében máris közösségük van a három-egy Istennel, a Szentháromság rendjének való megfelelés reménységük tárgya, ezért feladatuk is.”¹²

Volf arra a következtetésre jut, amire Dietrich Bonhoeffer is jutott, hogy a szentháromsági és az egyházi kapcsolatok közötti megfelelés nem formális, hanem ontológiai, mert szotériológiai alapja van. Alistair McFayden hasonló megállapítására hivatkozik, aki szerint a Szentháromság nem társadalmi modell csupán, hanem „Isten velünk való megváltói és teremtői kapcsolatának egyik következménye”.¹³ Jézus főpapi imája, hogy tanítványai egyek legyenek, arról is szól, hogy „mint te, Atyám, énbennem, és én tebenned ők is egyek legyenek mibennünk” (Jn 17,21). Ez hit és keresztség által közvetített kommuniót feltételez a három-egy Istennel, és ezen kommunió eszkatologikus beteljesedését várja.¹⁴ Az egyháznak tehát abban kell megfelelnie a Szentháromság személyeinek, hogy a sokak közötti kapcsolatoknak az isteni személyek közötti kölcsönös szeretetet kell tükrözniük.¹⁵ Már Óriegnész azt írja, hogy „az egyház tele van Szentháromsággal”. De nem csak a tipikusan keleti teológusok, hanem a nyugat hatása alatt álló Cyprianus is úgy tekintett az egyházra, mint ami „de unitate Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, plebs adunata” („az Atya, a Fiú és a Szentlélek egysége szerint összegyűjtött nép”. Cyprian: *Liber de Oratione Dominica*, 23). A keleti és nyugati egyházértelmezésben folyamatosan meglévő hagyományt a 20. század ébresztette fel újra és dolgozta ki (keleten Grigorios Larentzakis: *Trinitarisches Kirchenvertändnis*. In: *Trinität: Aktuelle Perspektiven der Theologie*, 73–96. Freiburg, Herder, 1984; nyugaton Yves Congar: *I Believe in the Holy Spirit*. New York, Seabury, 1983; protestáns oldalon Jürgen Moltmann: *Trinität und Reich Gottes*. München, Kaiser, 1980; ökumenikus munkacsoport: Walter Kasper: *Kirche als Communio: Überlegungen zur ekklesiologischen Leitidee des Zweiten Vatikanischen Konzils*. In: *Die bleibende Bedeutung des Zweiten Vatikanischen Konzils*. Düsseldorf, Patmos, 1986).

Azért fontos ezt hangsúlyoznunk, mert a szabadegyház modelljébe a szentháromsági analógia semmilyen formája sem illik bele. Ahol az egyháztagok magukat

¹¹ Vö. Waininger, Arthur W.: *The Trinity in the New Testament*. S.P.C.K., London 1962, 266.

¹² Volf, M.: i. m. 254.

¹³ McFadyen, A.: *The Trinity and Human Individuality*. *Theology* 95, 1992, 10–18, 14.

¹⁴ Kaesemann, Ernst: *Jesu letzter Wille nach Johannes 17*. Mohr–Siebeck. Tübingen 1966. 14.

¹⁵ Volf, M.: i. m. 254.

szervezik gyülekezetté, ahol a keresztség feltétele saját döntés, saját bizonyágtétel, az úrvacsora egyéni kapcsolatteremtés Krisztussal, ott nem érthetik a predestinációt és nem érthetik azt a szabályt, hogy Krisztus nélkül semmit sem cselekedhetünk, ezért nem érthetik meg azt a kegyelmet sem, hogy vele együtt megnyílik az út a Szentháromság ismeretére, általa van mennyei Atyánk, és kegyelméből kaptuk a Szentlélek ajándékát. A szabadegyházi modell csak az egyén üdvözüléséről gondolkodik, és arról is a szinergizmus talaján. Ebben a modellben „mindenki mint személy áll Krisztus uralma alatt, hogy a hívők együtt minek nevezhetők, az tisztázatlan marad” – ismeri el M. Volf, aki maga is szabadegyházi gyülekezeti struktúrában szocializálódott. A fentiekből következően természetesen a szabadegyházak úrvacsorai közössége sem fejezi ki azt a szeretetközösséget, amely Krisztus és az egyház között létrejön.

Meg kell említenünk azt, hogy a Volf által vázolt analógiának ideális esetben is vannak korlátai. A három-egy Istenről alkotott fogalmaink összessége sem adja ki magát a három-egy Istent,¹⁶ legfeljebb csak egy modellt, amellyel megpróbálunk közelebb jutni a három-egy Isten titkához, nem azért, hogy tökéletesen megértsük, hanem azért, hogy imádhassuk, dicsőítsük és imitáljuk, azaz kövessük. A Szentháromság titok marad, Karl Rahner katolikus teológus megfogalmazása szerint még az örökkévalóságban is, mivel az Én–Te kapcsolat ott is distanciát jelent, vagy ahogyan az evangélikus Eberhard Jüngel fogalmaz: Isten rejtve marad „saját lényének világosságában”.¹⁷ Azért merjük mégis azt mondani, hogy Isten azonos azzal, akit mi fogalmainkkal kifejezünk, mert Isten kijelentésének e világi jellege ezt lehetővé teszi. Viszont az ekkleziológiai személy és közösség nem azonos a szentháromságtani személy és közösség fogalmával, hanem csak analogikus viszony van közöttük. „Az egyházi és a szentháromsági közösség analógiája mindig azon az úton található, amely az embert a három-egy Istennel közösségbe állító keresztségtől a közösséget teljességre juttató eszkatonbeli új teremtésig tart. Ezen a ponton a megfeleltetés belső dinamikát igényel, mozgást a történelmi minimum és az eszkatológiai maximum között. Egy vándorló egyház esetében csak a Szentháromságnak való megfelelés dinamikus felfogásának van értelme.”¹⁸ A statikus megfeleltetés (római katolikus felfogás) az egyház önértelmezését megfoghatatlan ideológiává magasztosítja és zülleszt. A megújult egyház, „ha töredékesen is, Isten

¹⁶ Volf M.: i. m. 258.

¹⁷ Jüngel, Eberhard: Gott als Geheimnis der Welt. In: *Zu Begründung der Theologie des Gekreuzigten im Streit zwischen Theismus und Atheismus*. 3. Tübingen 1978, 500.

¹⁸ Volf M.: i. m. 260.

népének az új teremtésben megvalósuló eszkatologikus kommunióját tükrözi”¹⁹ Olyan valóság, amely a Szentháromság Istennel való kapcsolatából következően élő kommunió, ám küldetéséből következően emberi és társadalmi jelenség. Csak akkor szemléljük reálisan, ha ez a kettő egyszerre kerül a látóterünkbe. A szentháromsági analógiának természetesen meg kell mutatkoznia a közösség „hétköznapi” életében ugyanúgy, mint a szervezetén, amely szimmetrikus és decentralizált hatalommegosztást, szabad és önkéntes interakciókat feltételez. A kegyelmi ajándékok ugyanígy kölcsönösek és szimmetrikusak: az egyház minden tagjának vannak ajándékai, amelyeket mindenki a többiek javára használ. Arra kell gondolnunk, hogy minket a szabadság törvénye fog megítélni, mert az az egyház, ahol az Úr Lelke jelen van, tagjaiban és létében is szabad (2Kor 3,17), mert tagjaiban és közösségében is erre hívatott el (Gal 2,4). A szabadság nem ürügy a testnek és nem palástja a gonoszságnak, hanem szeretetben teljesedik be (Gal 5,13–14). Létezik tehát az egyház létében, felépítésében és életében a Szentháromságnak jól körülírható analógiája – sokan figyelmeztettek már erre, nekünk is figyelniünk kell rá, amikor az egyház megújult önértelmezéséről gondolkodunk és jelenvaló életén munkálkodunk.

Olyan keresztyén egyházi identitás pedig nem létezik, amely keresztyén gyökereket hirdet, de szégyelli Krisztust, szégyelli a tőle kapott új életet, szégyelli a hívők közösségét, az anyaszentegyházat. Olyan keresztyén Európa sem képzelhető el, amelyik keresztyén kultúrával dicsekedik, de Krisztusról nem akar beszélni, és megveti azokat, akik az övéi. Olyan keresztyén teológia sem képzelhető el, amelyik egy primitív posztmodern és posztkommunista ideológia diktátumait mint a jelen embere identitásának alapját hirdeti.

Felekezeti identitás

Keresztyén identitásunkon túl mi reformátusok vagyunk, ami felekezeti identitást is jelent. Ahogyan a római katolikus Ratzinger bíboros panaszkodott, hogy a genuin katolikus egyházfelfogás, vele az egyháztudat és katolikus identitás kéz érintése nélkül szertefoszlott, mi is panaszolhatnánk a református identitástudat meggyengülését és eltűnését. Pedig olyan Krisztusban hívő keresztyének közössége lennénk, akik a reformáció felismeréseit, melyeket meggyőződésünk szerint Isten Szentlelke világosított meg eleink számára, valljuk és komolyan vesszük. Mikor halványult el a református öntudat? Szülőfalum egyik lelkipásztora a 19.

---

¹⁹ Volf M.: i. m. 307.

század végén azt jegyezte fel, hogy ha az Isten igéje meg nem gyökerezik a gyülekezet tagjainak lelkében, lassan „felekezetenkívülivé” válnak. Fontos megjegyeznünk, hogy ez a tendencia megváltozott, és a kicsiny somogyjádi gyülekezet az elmúlt ötven évben kilenc lelkipásztort nevelt fel a református egyház számára. Az identitáskrizis tehát nem új keletű. Makkai Sándor 1925-ben az írta le, hogy a magyar kálvinizmus nagy veszedelemben van:

„Először a racionalizmus megüresítő és elsorvasztó nyavalyájának százados uralma örölte meg életerejét, moralizáló sivóhomokjába temetve vallásos mélységét és gazdagságát, azután a teológiai liberálizmusnak a tudományos kultúrával kacérkodó és megalkuvó áramlata mosta alá egykor hatalmas védőgátjait, szemfényvesztő dialektikájával megbontva és köddé spekulálva hitvallási és teológiai acélbordázatát s végre a nagy nemzeti katasztrófa tépte ötfelé egységes egyházi szervezetét, megosztva és pusztulásra ítélve nemzeti egységét és tradíciókincsét. Isten csodája, hogy még egyáltalán él.”²⁰

Érdeemes megjegyezni, hogy a válságos és veszedelmes időszakokhoz Makkai nem sorolja oda az ellenreformációt. Azért nem teszi, mert a külső támadás akkor nem vált belső bomlássá, hanem az egy hiten lévők identitása még inkább megerősödött. Üldözés kellene tehát, hogy a belső identitás erős maradjon, ahogyan a negyedik században a donatisták gondolták? Nem valószínű, viszont sok példával illusztrálható, hogy identitáskrizis keletkezett a 19. században, amikor a református egyházat és annak teológiáját belülről kezdte rombolni valamely külső ideológia. Makkai püspök nemcsak a kétségbeejtő helyzetet elemzi, hanem segítségül hívja a reformátori hitvallásokat krisztocentrikus identitásmodellt és egyházmodellt állít fel, olyat, amelyről ma is érdemes gondolkodni. A középpontja ennek az Úr Krisztus, aki az egyház feje, s ebből a középpontból kiindulva a koncentrikus körök modellje mentén beszélhetünk megújult egyházmodellről, gyülekezetekről, erkölcsről, teológiai műveltségről, kultúráról, művészetekről. Mi most ezt részleteiben nem elemezzük, mivel Visky S. Béla *Megtartó ismeret* címmel írt könyvében aprólékosan és avatottan megteszi. Annak a szomorú helyzetnek okát, mely az egyházat a vendégfogadóhoz teszi hasonlónak, Makkai a hitvallásosság hiányában mutatja meg, és mellé teszi az igeismeret és az alapvető teológiai látás hiányát is.

„Minden gyülekezetben be kellene vezetni a tagok érdeklődésének és képességének megfelelő szintű 'teológiai' oktatást, hogy ne csak prédikáljuk az Igét, hanem tanulva értsük, és értve tovább tanuljuk azt. Mert a hit mindig keresi

²⁰ Makkai Sándor: *Öntudatos kálvinizmus*. Soli Deo Gloria Kiadása, Budapest 1925, 1.

a megértést, ha pedig eljut annak valamilyen fokára, még inkább magasztalja Istent bölcsességéért, és még alázatosabb lesz annak kikutathatatlan mélysége és magassága, szélessége és hosszúsága láttán.”²¹

Amennyiben ennek a hitismeretnek birtokában vannak gyülekezeti tagjaink – melyet pallérozhatunk tanító igehirdetésekkel is, de sokkal inkább a feleslegesnek ítélt és sok helyen megszüntetett katekizáló istentiszteleteken vagy célzott tematikájú bibliaórákon, melyekre az utóbbi évtizedekben nagyon megnőtt a gyülekezeti tagok igénye –, nem folyamodnak az interneten található, sok tévtanítást terjesztő írásokhoz.

Jóllehet Tavaszy Sándor is a keresztyén egyház jellemzőjének tekinti azt, hogy krízisben van, krízisben él, de ő másképpen értelmezte ezt a krízist. A permanens krízis abból fakad, hogy a „láthatatlan egyház állandó ítélet alatt tartja a látható egyházat és így közvetve az egyház közösségébe tartozó hívő lelkek életét is”.²² A látható egyház ugyanis csak részben hasonlít arra az egyházra, melyet Krisztus épít a világ kezdetétől annak végéig. Mi látjuk az egyházfenntartók létszámát, látjuk a templomos gyülekezetet, látjuk a szolgáló egyháztagok közösségét, de nem látjuk a hitet, nem látjuk a hit megvallásának tisztaságát, sem a reménység erejét. Gyümölcsöket látunk, azokat sem mindig tisztán, és ez nem jogosít fel bennünket arra, hogy emberek hitéről ítélkezzünk. Mikor azt mondjuk valakiről, hogy „komoly hívő ember”, tudnunk kell, hogy a hitnek nem fokmérője a komolyság, mert Jézus mindenki hitét komolyan vette, és csak erős vagy gyenge, nagy vagy kicsiny hitet ismert. Az egyház állandó krízise abból fakad, hogy másképpen gondolkodunk, mint ahogyan Jézus minket megszólít. Ha ő azt mondja: „Megbocsáttattak neked a te bűneid” (Lk 7,48), vagy azt mondja, hogy „Kelj fel és járj” (Jn 5,8), akkor nem szabad megkérdőznünk azt, amit Nikodémus kérdezett, hogy miként lesznek ezek, hanem el kell fogadnunk. Mert elhangzik a kijelentés: meggyógyultál, s ezzel egy időben az intés is, hogy többé ne vétkezzél. A gyógyulás elfogadása jelenti a feladatra való alkalmasságot, a gyógyulás el nem fogadása pedig a halálban maradáást. Nem tudom elfelejteni gyermekkori élményemet, amikor a szeretett gyógyszerész asszony, a szemben lévő szomszédunk megbetegedett. Megvizsgáltatta magát az ország legjobb diagnosztájával, aki ezt írta neki: „Meggyógyultál, menj el a templomba, és adj hálát az Istennek!” Ő azonban, mint tanult gyógyszerész, még a szüleimnek is mutatta a levelet, hogy milyen felháborító ez egy orvostól. Nem jött el

²¹ Visky S. Béla: *Megtartó ismeret*. Erdélyi Református Egyházkerület Kiadása, Kolozsvár 2018, 70–71.

²² Tavaszy Sándor: *Református keresztyén dogmatika*. Kolozsvár 2006, 263.

a templomba, egy másik orvossal kezeltette magát, és meghalt. Utólag kiderült, hogy halálát a téves kezelés okozta, tehát a másik orvosnak volt igaza. Az egyszerű kezelés, a gyógyulás tudata egészséget hozott volna, de ő nem ezt választotta. Visszavetítve mindezt az egyház életére, azt kell mondanunk, hogy Jézus Krisztus intése az egyetlen gyógyító út. Aki ennek engedelmeskedik, akár gyülekezet, akár egyetlen személy, az megtapasztalja a gyógyulás, a helyreállítás csodáját.

Ezenfelül Tavaszy Sándor megnevezi az egyháznak egy másik krízisét, ez pedig az aktuális krízis, amely összefügg az egyes korok szellemi, világnézeti vagy erkölcsi krízisével. A krízist elkerülni kívánó egyház minél jobban alkalmazkodik a világhoz, annál inkább kihat a világ az egyházra. „Meg kell állapítanunk azonban, hogy a látható egyházak aktuális krízisei annál mélyrehatóbbak, annál fájdalmasabbak, minél alázatosabban a láthatatlan Anyaszentegyház ítélete alatt él valamely földi egyház.”²³ „Mert nincsen itt maradandó városunk, hanem az eljövendőt keressük.” (Zsid 13,14) Az aktuális krízis ellen lehet harcolni és kell is harcolni, főképpen akkor, ha a krízis okozója nem pusztán alkalmazkodás a jelenkorhoz, hanem az egyház létét fenyegető veszély. Ha elhalványulnak azok a sarkalatos teológiai tételek, amelyek alapot jelentenek a keresztyén egyház jelenlétéhez – mint az, hogy egyedül a Szentírás alapján áll a hitünk és a közösségünk, vagy Isten népe egyedül Krisztus által elhívott és benne életet talált hívek serege, akiknek a Krisztusba vetett hit alapján van üdvössége –, akkor feladtuk a harcot és az identitásunkat, s a világot formálhat belőlünk, amit aktuálisan akar.

Ma elhalványult a felekezeti identitástudat, egyfelől azért, mert a keresztyének összefogása és nem felekezeti szakadozottsága került előtérbe. Ezt még el is fogadhatjuk. Másfelől viszont a református mivoltunk ma is arra kötelez, sőt úgy is mondhatnánk, az után kiált, hogy megerősödjünk őseink hitvallásában, és megfogalmazzuk a jelenkor problémáira adott hitvalló álláspontunkat. Azt a torzult identitástudatot tehát nem szabad követnünk, amely mindent kihajítana, ami református, és úgy teszi ezt, hogy nem nézett utána, mi és miért van úgy, ahogy éppen van. Azok a református alapelvek, amelyeket vallunk, nem emberek találmányai, hanem a Szentírás tanításának megértéséből fakadnak. Nem fogja érvényét veszíteni a *sola Scriptura, sola gratia, sola fide, solus Christus*, sem a *solus Deo gloria* tanítása azért, mert posztmodern világban élünk. Ezeket komolyan kell vennünk, ezeknek be kell épülniük református identitásunkba, és ezeket tanítanunk kell minden népeknek. Megdöbbenve olvastam, hogy 2022-ben a Művészetek Völgyének református udvarában az ingyen kapható szófavizet szóda scriptura, szódszus Christus

²³Tavaszy S.: i. m. 264.

stb. elnevezésekkel illették a szervezők. Ez nem csak teológiai tartalma miatt botrányos, de ahelyett, hogy tanítaná ezeket a fontos hitvallásos mondatokat, még gúnyt is űz belőlük. Arról tanúskodik ez, hogy a szervezők nem jutottak el addig, hogy református identitásukat egyénileg és közösségben megfogalmazzák, mert ha a *sola gratia* az identitásom, hitvallásom része, akkor ezt nem kapcsolom a szó-davízhez, még jó szándékkal sem. Jézus arra tanít, hogy gyöngyeinket ne dobjuk a disznók elé (Mt 7,6). Ezért visszatetsző számomra az is, amikor a gyülekezet gyüli lesz, a konfirmáció konfi, mert a tartalom: Jézus Krisztus szent gyülekezete, a kihívottak közössége és a hit megerősítésére szánt ifjúsági óra komolysága szűnik meg a becézéssel. Ez már arról beszél, hogy a gyülekezet és az ifjúsági misszió nem a maga helyén lett az identitásunk része. Arra buzdítom a következő lelkészgenerációt, hogy építsük fel református keresztyén identitásunkat, értsük meg azokat a fogalmakat, amelyek az Úrhoz kapcsolják a hitünket és éntudatunkat a maguk szentségében, valamint szánjunk rá időt, hogy ezek mélységét és magasságát meg-lássuk, és készüljünk fel arra, hogy másoknak is tanítsuk.

A keresztyén és a felekezeti identitás ereje akkor mutatkozik meg, amikor próbatétel elé állunk. Amikor láttatni kell, hogy a mi igazságunk több, mint az írástudók és farizeusok igazsága (Mt 5,20). Láttam egy rettenetes felvételt arról, hogyan halnak meg keresztyén emberek Jézus nevével az ajkukon, akiknek a torkát azért vágta el, mert keresztyének maradtak, és nem kívántak iszlám hitre térni. Mártírhalált haltak, mert nekik Jézus volt az identitásuk, az éntudatuk és üdvös-ségük alapja.

Református keresztyén identitásunknak vannak állandó és változó részei, és akkor fejlődik az egészséges keresztyén identitásunk, ha mindkettőt a maga helyén kezeljük és megbecsüljük. Református identitásunk állandó része a Krisztusban való lét (*en Christo einai*), mert Isten kegyelme által vagyok, ami vagyok. Feladatunk a Szentháromság-egy-Isten megismerése a Szentírás alapján, s az ennek megfelelő önismeret. Hű az, aki elhívott minket, aki eleve ismert, eleve elrendelt, életünk során megszólított, megigazított és megszentel, életünket sziklára állítja. Kegyelmeből lettünk az anyaszentegyház tagjai, szolgálói. Kegyelme által lettünk papjaivá, mert identitásunk része a misszió, amely Isten szeretetének az ügye, és amelyben részt vennünk kötelesség. Identitásunk része a reménység, de nem csak ebben az életben reménykedünk a Krisztusban, hanem az ő feltámadása által az örök élet reménységét hordozzuk. Személyes életünknek és egyházunk életének is van egy állandó krízise, ez pedig abból adódik, hogy aki voltam, a bűnös ember, az vagyok még most is, de az újjászületett ember, aki vagyok és leszek ezután is,

az előzővel állandó konfliktusban áll. Ugyanilyen konfliktus van a Krisztus által rendelt közösség – melynek tagjai szeretik egymást, és Isten dicsőségét mindenben munkálják –, valamint a látható egyház között, amelyben egyenlenségek, viszályok és bűnök fordulnak elő, amelyeket egyházfegyelemmel korlátozni lehet ugyan, de megszüntetni nem.

Identitásunk változó része az a szituáció, amelyben élünk, s amelyben napon-ta erkölcsi felelősségünk, hogy az adott helyzetre, konfliktusra az állandó identitásunknak megfelelően válaszoljunk. Jézus arra tanít, hogy ha tudjuk az identitásunk állandó részeit, boldogok leszünk, ha ennek megfelelően is cselekszünk. Így az arcul veretés, az üldözés sem tartozik a tragikus dolgok közé, hanem a Krisztus követésének része, egy kavics az üdvösségre vezető úton. Identitáskrízis akkor áll elő, ha erősebb a világ csábítása, mint a Szentháromság-Isten vonzása. Ugyanez érvényes az egyház életére is. A világgal való kapcsolat szükséges ugyan, de nem veszélyeztetheti az egyház küldetését. Ha pedig veszélyezteti, akkor Istennek kell inkább engedni, semmint embereknek. A végső cél pedig az, hogy „mindent, amit teszünk, lélekből cselekedjük, az Úrnak szolgálva és nem embereknek”, és így mutakozzék meg identitásunk végső, állandó része: egyedül Istené a dicsőség!